

Pòrtic

Joan-Elies Adell

Guia sentimental de l'Alguer

Joan-Elies Adell

Guia sentimental de l'Alguer

Pòrtic

Primera edició: maig 2016
© Joan-Elies Adell i Pitarch
© Fotografies: Marco Fiore
© Mapes: Geotec

Drets exclusius d'aquesta edició:
Raval Edicions SLU, Pòrtic
Diagonal, 662-664
08034 Barcelona
www.portic.cat

ISBN: 978-84-9809-299-8
Dipòsit legal: B. 9.862-2016

Redisseny i maquetació: Víctor Igual, S. L.
Impressió: Bookprint

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

ÍNDEX

1. RAONS D'UNA GUIA SENTIMENTAL DE L'ALGUER	11
2. QUI T'HA CONEGUT UNA VOLTA, MAI NO PODRÀ ALLUNYAR-SE DE TU	19
3. DE LA TERRA DE Ponent, HI HA UNA TERRA LLUNYA, LLUNYA.....	25
4. L'ALGUER MIA.....	35
5. UNA MICA D'HISTÒRIA (EN RELACIÓ AMB CATALUNYA).....	38
6. A LA CIUTAT DEL NOSTRE EXTREM LLEVANT: L'ALGUER I ESPRIU.....	51
7. PERÒ AIXÒ NO ERA UNA GUIA?.....	59
Petites pinzellades de Sardenya i l'Alguer.....	59
Passejar per l'Alguer Vella	64
L'Alguer Nova: l'eixample i els barris moderns	105
Les platges del nord de l'Alguer: Fertilia, el Parc Natural de Port de Comte i el cap de la Caça	110
Les platges del sud de l'Alguer	132
Un passeig per la prehistòria	136
8. ALGUERÈS PER A PRINCIPIANTS.....	140
9. TRADICIONS, CURIOSITATS I PERSONATGES DE L'ALGUER.....	146
Senyal del Judici (el Cant de la Sibil·la)	146
Els colors de la Setmana Santa	149
Els Focs de Sant Joan	156
Claudio Gabriel Sanna: Santa Mare Llengua, Santa Ryanair?	159
Burruni: el boxejador català d'Itàlia.....	162
Franca Masu: el cant de les entranyes.....	164
Els barbers de l'Alguer	169
Lo dia que els peixos han escomençat a pescar	173
Tupamarus.....	178

La cuina tradicional de l'Alguer.....	181
Els vins de l'Alguer	185
10. L'ALGUER MÍNIMA.....	192
BIBLIOGRAFIA RECOMANADA	195

RAONS D'UNA GUIA SENTIMENTAL DE L'ALGUER

Quan sóc a Catalunya, i conec algú amb qui parlo per primera vegada, i la conversa porta a preguntar-me on visc, i li responc que visc a l'Alguer, a Sardenya, un somriure se li esbossa immediatament al rostre i se li il·luminen els ulls. És una sensació molt especial, preciosa i ben significativa. Imagino que als algueresos que viatgen a Catalunya els deu passar força sovint, però amb un efecte encara més accentuat. No és el mateix parlar amb un valencià de Vinaròs «exiliat» a la Barceloneta d'Itàlia, que amb un alguerès de «raça», amb la seva forma particular i genuïna de parlar la nostra llengua, amb el seu accent ple d'entonacions sardes i musicalitat italiana.

Es tracta quasi sempre d'un somriure franc, desinhibit, sorprès, joiós gosaria dir, fins i tot un xic còmplice, que vol comunicar moltes coses al mateix temps i de maneres diverses. Hi ha dos tipus de reaccions: les d'aquells que ja hi han estat i les d'aquells que, tot i no haver-hi estat, hi voldrien anar, desitjarien viatjar-hi. Bé, he dit dos, i potser n'hauria d'afegir un tercer tipus: les d'aquells catalans que no saben què és l'Alguer, ni tan sols on es troba, què significa per a tots nosaltres. Però aquests compten poc, o ben mirat, precisament pel fet que encara hi ha moltes persones, a la resta de Països Catalans, que desconeixen l'existència —o en saben ben poca cosa— de l'Alguer i del territori que l'envolta i els tresors que amaga, he volgut escriure aquest llibre.

Encara recordo la divertida anècdota que es va produir quan, en col·laboració amb la Societat Umanitaria de l'Alguer (una associació que treballa per difondre la cultura cinematogràfica a tot Sardenya), havíem organitzat la primera edició del Catalunya Cinema a l'Alguer, un petit festival que tenia com a objectiu fer difusió internacional del cinema català, però també, i de manera

L'alba sobre el port.

més concreta, donar la possibilitat als algueresos d'assistir a projeccions en llengua original, de cinema comercial català de qualitat, amb l'ajut de subtitulació en llengua italiana. Era previst que, a la fi de cada passi, el públic pogués debatre amb algun dels responsables de cada film en qüestió (actors, productors, guionistes, directors, etc.) i fer les preguntes que considerés adient. Doncs en una d'aquestes projeccions (i conto públicament l'anècdota perquè el protagonista la va explicar sense manies a la premsa i a les televisions locals), a la pregunta que sovint feia algun espectador sobre què li havia semblat l'Alguer i com valorava la resposta del públic sard, un productor important va confessar, més o menys literalment i amb punt d'ironia: «Estic molt content d'haver vingut a l'Alguer. Us he de confessar que, quan em van proposar de venir a presentar el film, vaig acceptar immediatament, convençut que l'Alguer era un poblet que es trobava a la Costa Brava. Quan l'organització em va enviar els bitllets d'avió em vaig dir, que estrany, no sabia que a la Costa Brava es pogués anar amb avió! Em disculpo davant de tots vosaltres, per la meva ignorància i per haver-me perdut, fins ara, aquesta preciosa ciutat i aquesta magnífica terra. Sapiguen que, d'ara endavant, seré el

vostre principal ambaixador no sols a Catalunya sinó a la resta de món». Aquest productor no sols va gaudir de la seva visita a l'Alguer, sinó que, al llarg de la seva estada, se li van acudir diverses idees sobre històries que podrien servir per escriure un guió ambientat en el seu centre històric, i de com aprofitar les seves esplèndides platges, de regust caribeny, per a alguna de les seves localitzacions. Estic fugint d'estudi, però.

Tornem a les altres dues reaccions. Qui ja ha estat a l'Alguer com a mínim una vegada, té la necessitat de parlar de la seva experiència del seu viatge a l'Alguer, tot recordant llocs, carrers, sensacions, persones, situacions, àpats, etc. I t'adones, de seguida, que el record s'articula sobre tres elements bàsics: la bellesa del seu patrimoni cultural i paisatgístic, les bondats del seu menjar i l'oferta enogastronòmica, i particularment la situació de la llengua. Qui havia entrat en contacte amb algueresos i havia pogut enraonar amb ells, guardava un preciós record de la gent i de com l'havien acollit, de com l'havien fet sentir, en la major part dels casos, com un parent llunyà, com un cosí germà retrobat de nou; contràriament, qui no havia tingut tanta sort de coincidir amb catalanoparlants de l'Alguer o, potser, havia estat més tímid a l'hora de relacionar-se amb la seva gent, parlava meravelles de la ciutat, del seu menjar, de les seves platges i de les excursions que havia fet, però se li havia quedat el regust agredolç de no haver completat del tot una experiència inoblidable. Li havia faltat, i ja em perdonareu l'expressió, tocar «carn algueresa».

Els primers t'explicaven, amb memòria fotogràfica, com en un principi els havia costat una mica d'entendre els algueresos, però després dels dubtes inicials i d'algun buit de compressió, compensats per l'expressivitat gestual, per la paciència i la bona voluntat mútua, havien acostumat l'oïda a la seva manera de parlar (amb rotacismes i metàtesis incloses), i van aprendre el significat de les paraules pròpies de l'alguerès que no existeixen a la resta de domini lingüístic, perquè les hem perdudes o perquè són un préstec del sard o de l'italià. Així ens ho certifica l'escriptor perpinyanès Joan-Daniel Bezsonoff, que relata una estada a l'Al-

guer als anys vuitanta: «Treia mal a entendre el seu català endimoniat, ple de metàtesis i d'expressions desconegudes com *molendo* (ase) o *cutxo* (gos)». Experiències i records en botigues i restaurants, amb taxistes, comprant al mercat de la fruita i la verdura o al del peix, visitant la Cova de Neptú, passejant amb el «trenino catalano», demanant informació a l'Oficina de Turisme o amb la simple conversa amb la gent del carrer quan demanaven una indicació i s'adonaven que parlaven en català, eren valorades no únicament pel seu mèrit intrínsec, que era molt, sinó que en la memòria havia quedat gravat tot allò que li donava un valor afegit i únic, especial: el fet de poder sentir i usar el català en terra italiana.

Els segons sempre t'expliquen que ja fa temps que hi volen anar, i et pregunten com està el tema de les combinacions aèries i si és difícil atansar-s'hi, si és molt lluny. I et pregunten si és veritat que a l'Alguer encara es parla català, de quina mena de llengua es tracta. Si és, com deien els llibres de gramàtica quan estudiaven a escola, un català antic ancorat en el temps.

L'Alguer, doncs, desperta emocions fortes a qui la visita; però també a qui ho desitja fer: «Em vaig preparar per a aquest viatge a l'Alguer com per a una cita amorosa», confessa Beznonoff. Perquè la gent de l'Alguer és, en general, afable i acollidora, i aquesta hospitalitat es manifesta encara amb determinació quan comproven que els visitants parlen la mateixa llengua que ells, aquella que, tot i les diferències, determina la seva identitat singular.

També hem d'entendre, però, que sovint el viatger té la sensació que, a més de l'Alguer turística, s'amaga una altra Alguer, més real i autèntica, gairebé secreta, que els algueresos es reserven per a ells mateixos i que prefereixen no compartir. Penso, a hores d'ara, després de viure uns quants anys en aquesta ciutat, que això és cert, però solament en part. Per bé o per mal, l'Alguer (com tot Sardenya) ha estat massa sovint terra de pas, de pobles i de cultures, que l'han envaït i dominat. I, per tant, estan acostumats a la presència dels altres, a conviure amb els altres. Amb tot, l'Alguer, com una de les primeres ciutats sardes amb vocació tu-

rística, no pot evitar intentar mostrar allò que vol ensenyar, això és, allò que pensa que la fa sentir més guapa als ulls de qui la visita, de qui la mira i la valora, i dissimular o quedar-se per a si els aspectes dels quals no se sent tan orgullosa. Existeix, doncs, una «altra Alguer» que només es pot desvelar si podem arribar a copsar com ha anat canviant amb el pas del temps i de la història.

Qualsevol pretensió de resumir la història d'una ciutat és sempre una feina complexa, segurament impossible d'abastar. Són moltes les coses a dir, i moltes més encara les que cal deixar al marge, perquè l'espai és sempre i per definició limitat... Quan traslладem aquesta pretensió seleccionadora als llocs singulars, o monumentals, o històrics, o totes les coses alhora, ens trobem amb una munió de llocs, edificis, monuments, carrers, torres, etc., que per ells mateixos formen part del record de qui l'ha viscut i, per tant, de la història sentida i imaginada.

L'Alguer, com tantes altres ciutats, és el resultat d'una història de molts anys, que ha arribat fins a nosaltres com un llegat que passa de generació en generació. Però és un llegat que no ha arribat intacte: cada generació l'ha transformat al seu gust, interès o necessitat. Per això, la ciutat de l'Alguer és avui una ciutat viva, hereva d'una història rica i complexa, i d'una suma de cultures i tradicions que han deixat els pobles que hi han passat i que l'ha anat formant durant els segles fins a arribar a la seva situació actual. Per als catalans, comprensiblement la història de l'Alguer es confon, massa sovint, només amb l'Alguer catalana, fent ombra al seu passat anterior, que convé no oblidar, i a la seva història més recent, també important i decisiva per entendre el present.

Però com s'ha arribat fins a l'Alguer d'avui? Quin ha estat el camí seguit? Com ho viu la seva gent? Què en pensa? Què en pensen els viatgers que l'han visitada, que han dit la seva en el seu periple? Quin són els personatges que han marcat la seva història recent?

La selecció dels temes a tractar en aquesta *Guia sentimental de l'Alguer* no ha estat fàcil, ja que explicar-los exigia una selecció acurada que permetés fer un tast d'una mirada personal, però

també que convidés i incités el lector al viatge tot encuriosint-lo. Que després de fullejar aquestes pàgines no es conformi solament de llegir el text i fruit de cada història, de cada fotografia o de cada itinerari proposat, sinó que desitgi més, que demani més: que vulgui comprovar *in situ* la bellesa d'un indret o tastar un plat recomanat, que es preguntí per què s'ha seleccionat aquell lloc i no pas un altre, per què una tradició i no una altra, o per quina raó es parla d'un personatge i no d'un altre.

Tots sabem que fer una tria, en especial si hi ha molt per remenar, com és el cas de la ciutat de l'Alguer, de la seva gent i la seva cultura, no és una tasca fàcil. El guió elegit és de fer un viatge d'anada al passat i de tornada al present, on la veu dels seus escriptors, poetes i cantants tindrà una presència destacada. L'Alguer és un univers per endinsar-s'hi a poc a poc: un món clar i habitable, amb gust de mar, de salobre i licor de murtra. I també de música i poesia.

Visitar l'Alguer, doncs, en ple segle XXI, ens permet descobrir un patrimoni viu i canviant que parla de la nostra identitat i de la nostra història, d'una herència cultural compartida, i que posa en relació Sardenya i Itàlia amb Catalunya i la resta de terres de parla catalana. Viatjar fins a l'Alguer avui significa també situar-nos davant d'un mirall que ens retorna una imatge del nostre passat, però que també ens interroga sobre el nostre present, ens ofereix d'històries per explicar, llocs per descobrir, persones per conèixer. I també, passejar pels carrers de l'Alguer d'avui és capbussar-se dintre de la sonoritat d'una llengua compartida que és nostra però que també és especial i diversa, plena de tresors lèxics amagats.

El passavolant distret pot pensar que, al capdavant, el més característic de l'Alguer és allò que ens arriba de forma més immediata: la imatge típica de la ciutat emmurallada –envoltada per l'aigua de la mar per tres costats– que amaga la grandiositat medieval darrere de les torres que destaquen sobre la resta dels edificis, i on encara es parla català. És una estampa deliciosa que ha enlluernat viatgers del passat i que sedueix els turistes del nostre temps, desitjosos d'experiències singulars i curulles d'autentici-

tat. Però l'Alguer és més que això. És també l'entorn salvatge del Parc Natural de Port de Comte i l'aigua cristal·lina de les seves platges, és l'estany del Càlic i el seu pont romà, és la planura de la Nurra i els seus camperols i ramaders, les vinyes i els seus vins (deliciosos, per cert), els «boscos» d'olivera i l'oli exquisit, el port i els seus pescadors, els nurags prehistòrics, la llagosta i els bogamarins (la seva manera d'anomenar les garroines, els eriçons de mar). Un territori viu, conservador i canviant alhora, que ha sabut mantenir un tret decisiu que el fa sentir també nostre: l'harmoniosa mediterraneïtat del seu conjunt, que constitueix el tret més fi i essencial de la seva bellesa.

Pont romà.

Traçar, en definitiva, un mapa de llocs físics, amb pes històric, però també oferir un petit tast de la memòria dels seus habitants, de les seves petites històries, reals o imaginàries, que ajuden a conformar l'Alguer actual, feta de present i de passat. Poder submergir-se mínimament en una geografia sentimental d'una terra que ens és propera i llunyana alhora, que és nostra però que també és aliena, i que ens encurioseix a bastament i ens fa venir ganes de conèixer-la millor.

El propòsit d'aquesta *Guia sentimental de l'Alguer* és aquest; no es tracta sols d'una guia de viatge que permet ajudar a moure's, amb certa desimboltura, per un territori no visitat abans, sinó que vol oferir al lector, a la lectora, una informació complementària però sovint essencial, com és el fet d'aprofundir en la coneixença de l'esperit de l'Alguer i de la seva gent, sempre passats pel filtre de la meua mirada personal. He mirat de transmetre, doncs, el seu esperit, el seu alè particular i únic.